

SASKA SAARIKOSKI kuvat JUHANI NIIRANEN

SAAMMEKO ESITELLÄ : UUDEN, SUUREN TAIDEYLIOPISTON REHTORI, SUOMEN- RUOTSALAINEN FEMINISTILESBO KONTULASTA!

Paitsi että tässä kuvassa hän ei ole Kontulassa vaan Tukholmassa, missä hän on asunut melkein koko aikuisikänsä. Nyt Tiina Rosenberg muuttaa Helsinkiin ja aikoo osallistua ahkerasti kulttuurikeskusteluun. Mutta osaako edes hän nimeä kolmea merkittävää naissäveltäjää?

Pankaa nimi muistiin:
Tiina Rosenberg. Hänestä
kuulemme vielä paljon.

Naisia ja miehiä on olemassa”, **Tiina Rosenberg** sanoo, kun haastattelua on kulunut melkein tunti.

Hätkähdän. Ihan varmastiko?

Olen jo oppinut, että Rosenbergiä kuunnellesa kummalliset ajatukset alkavat kuulostaa järkeviltä. Nyt huomaan, että se toimii toisinkinpäin.

Olemme istuneet selkeälinjaisilla sohvilla huoneessa, jonka korkeista ikkunoista näkyy Mälaren. Sisustuksessa vaaleita pintoja rikkovat kirkaat värit, asunto on kuin pohjoismaisen tyylin katalogista. Seinillä on muutama taideteos, joista huomio kiinnittyy lasikaapissa roikkuvaan taiteeksi tuunattuun valkoiseen pikkutakkiin. Eteishallin avotakassa palavat puut levittävät asuntoon rauhallista tunnelmaa.

Ikävä tuottaa pettymys, mutta kahden ruotsalaisen lesbofeministin kodissa ei ole mitään muuta erikoista kuin sen huomattava pinta-ala.

”Tämä on vuokralla!” Tiina Rosenberg parkaisee huomattessaan ihailevat katseet.

Professori ei selvästikään halua kuulua mihinkään bättre folkiiin. Eikä hän siihen kuulukaan.

VOIKO TAPPOUHKAKUUSIIN TOTTUA? ”TOTTA KAI SE ON VAIKEAA.”

Tiina Pursiainen syntyi 1958 Helsingissä. Hänen isänsä oli merimies, joten perhe seisoi usein Jätkäsaarella laivaa odottamassa. Asunto oli merimiesten eläkekasvan talossa Kontulassa. Kotona Tiina puhui äitinsä kanssa ruotsia, mutta koulut käytiin isän toivomuksesta suomeksi.

Perhe ei ollut köyhä, muttei rikaskaan, varsinkaan suomenruotsalaisessa mittapuussa. Vähemmistöasema – puolihurri Kontulassa ja duunari ruotsinkielisten joukossa – tuli tutuksi jo lapsena.

Ylioppilaaksi päästyään Tiina lähti maailmalle opiskelemaan: ensin Sveitsiin, sitten DDR:ään ja lopuksi Ruotsiin, jossa hän valmistui vuonna 1993 teatteritieteen tohtoriksi.

Ruotsista löytyi myös aviomies, jonka juutalainen isä oli paennut Saksasta natsien vainoja. Tiinasta tuli Rosenberg ja kahden lapsen äiti.

Loppuvuoden Rosenberg siivoilee professorin työpöytänsä Tukholman yliopistossa, sillä tamikuussa hänellä alkaa viiden vuoden kausi upouuden Helsingin Taideyliopiston rehtorina.

Taideyliopisto yhdistää Sibelius-Akatemian, Teatterikorkeakoulun ja Kuvataideakatemian. Sen rehtorista tulee Suomen taiteen supervaikuttaja.

Millaisen johtajan taideväki saa?

Ainakin pitkän. Tiina Rosenbergin harmaa, lyhyeksi leikattu tukka kohooa lattiasta 178 sentin korkeudelle. Kasvonpiirteet ovat säännölliset, hymy herkästi leimahtava ja tarttuva. Hänessä on karismaa, jota alkaa huomaamattaan sijoitella kiinnostaviin tilanteisiin: Rosenberg ja **Paavo Arhinmäki**, Rosenberg ja **Kristian Smeds**, Rosenberg ja **Timo Soini**...

”Erlaisia kutsuja keskustelutilaisuuksiin on jo alkanut tulla”, Rosenberg kertoo.

”Ehkä Suomessa on valmis paikka minun kaltaiselleni ihmiselle.”

Niin, onko?

Tiina Rosenberg on tutkinut taidetta ja teatteria, mutta sitäkin enemmän hän on tutkinut sukupuolia. Kirjoissaan hän on käsitellyt niin naisia miesrooleissa, lesboliikettä kuin homoikoni **Zarah Leanderiakin**. Painotuore kirja *Ilksa, hopp och solidaritet* (Kiukku, toivo, solidaarisuus) hahmottelee feministisen teatterin tulevaisuutta.

Rosenbergin ajattelu liittyy 1990-luvulla nousseeseen queer-feminismiin, joka on hämmäntänyt niin perinteistä tasa-arvoajattelua kuin homoliikettäkin. Mieheys, naiseus ja homous ovat queer-tutkijoille rooleja, joihin ihminen enemmän tai vähemmän vapaaehtoisesti asettuu.

”Naisia ja miehiä on olemassa”, Tiina Rosenberg siis sanoo. Ja kuulostaa siltä kuin esittäisi uskaliaan hypoteesin.

Queer-feministit erottavat toisistaan biologisen sukupuolen ja sosiaalisen sukupuolen, joka on heistä pelkkä historiallinen konstruktio. ”Naisella” ja ”miehellä” tarkoitetaan eri aikoina ja eri paikoissa eri asioita. Sitä paitsi sukupuolirooli on ihmiselle vain yksi rooli muiden joukossa.

Esimerkiksi Tiina Rosenberg on nainen ja lesbo, mutta myös vasemmistolainen ja ruotsinsuomalainen (ja Suomessa suomenruotsalainen, ellei peräti suomenruotsinsuomalainen).

Kuulostaa selvältä, mutta kuumottaa monia.

Jos naiseus on naiselle vain rooli muiden joukossa, mitä tapahtuu siskojen solidaarisuudelle?

Ja jos homous on sosiaalinen konstruktio eikä synnynnäinen ominaisuus, sehän avaa oven vaikkapa homojen ”eheyttäjille”.

Rosenberg katsoo asiaa eri suunnasta. ”Kukaan ei tiedä, miten ihmisestä tulee homo tai hetero, mutta queer-teoria ei kysy, miten sinusta tuli sinä, vaan mikset saisi olla sellainen kuin olet.”

”Meillä on sitkeä kuvitelma luonnollisesta heteroseksuaalisuudesta ja poikkeavista vähemmistöistä. Itse en pidä vähemmistö-termistä. Uskon, että seksuaalisuus on paljon laajempi asia.”

Rosenberg kertoo, että anonyymeissä kyselyissä ihmiset paljastavat niin monimuotoisen kiinnostusten ja kiihotusten mosaiikin, ettei se millään mahdu heterouden, homouden tai muiden seksuaalisten suuntausten lokeroihin. Miksi siis turhaan lyödä ihmisiin leimoja?

”Toivoisin, että meillä olisi paljon nykyistä laajempi käsitys niin mieheydestä kuin naiseudesta. Seksuaalisuuden todellinen ymmärtäminen saattaa kyllä vaatia vielä satoja vuosia.”

Mutta valitsiko Tiina Rosenberg tosiaan oman lesboutensa? Yleensä tällainen kysymys saa vastaansa narkästynyttä päänpuistelua, mutta Rosenberg vain myhäilee.

”Tapsin miehen, josta pidin ja pidän yhä.

Ajattelin, että se voisi olla toimiva liitto, enkä voi väittää olleeni onneton. Varmaan minä silloin ajattelin, että heterous olisi helpompi valinta, mutta nyt minusta tuntuu, että jos voin valita, elän mieluummin naisen kanssa.”

Vähän niin kuin fifty–sixty.

Henkilökohtaisesti lesbous tai naiseus eivät ole Rosenbergille valtavan tärkeitä asioita, mutta politiikka on toinen juttu: hän on aina valmiina, kun taistelussa tarvitaan oikein hyvää naista.

”Naiseus ja lesbous ovat minulle poliittisesti tärkeitä asioita, koska elämme tilanteessa, jossa niiden tilaa on tärkeää puolustaa.”

Siten naisia ja miehiä on siis olemassa.

Tila ja paikka toistuvat Rosenbergin puheissa usein. Tilaa pitää ottaa, paikastaan pitää taistella, ei saa antaa työntää itseään syrjään. Rosenbergil-

le kulttuurinen keskustelu on kuin koulunpiha, jossa isommat tönivät pienempiä. Pienempien pitää siis liittoutua ja panna kovikset kuriin.

”Ei sitä tilaa kukaan anna, se on itse otettava, ja feministit tekivät niin Ruotsissa 1990-luvulla.”

Sen sijaan Suomessa f-sanaa kavahdetaan yhä.

”Suomessa ajatellaan, että tasa-arvo on saavutettu, on oikeitakin ongelmia. Eivätkä naiset halua kutsua itseään feministeiksi, koska he eivät halua saada totalitäärisen toittotajan mainetta.”

Ruotsissa Rosenbergin iskunkestävyyttä testattiin kunnolla seitsemän vuotta sitten, kun hän oli perustamassa feministipuoluetta. Puolue halusi esimerkiksi lopettaa ihmisten jakamisen miehiin ja naisiin ja antaa muodostaa sellaisia juridis-taloudellisia liittoja kuin ihmiset haluavat.

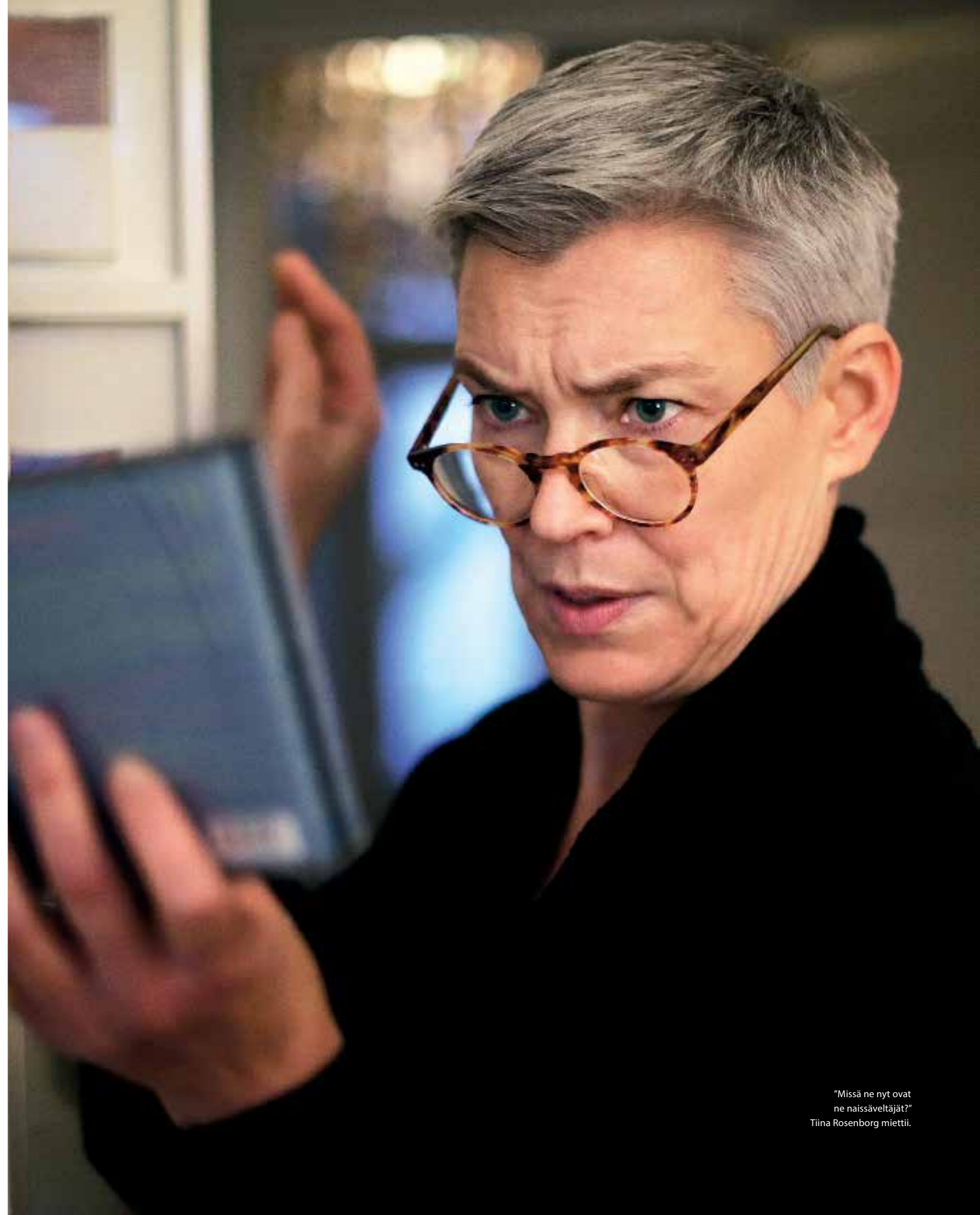
”Totta kai herjauksiin ja tappouhkauksiin on vaikea tottua, mutta jos ottaa paikan julkisuudesta, siinä saa takkiinsa. Täytyy vain olla varovainen. Pidän läheiseni poissa julkisuudesta, enkä päästä haastattelijoita kotiini, siis yleensä en.”

Itseään Rosenberg kutsuu ”militantiksi optimismiksi”. Se tarkoittaa, että pitää jaksaa taistella silloinkin, kun näyttää pahalta. Viime aikoina Rosenbergillä on ollut asenteelle käyttöä.

”Vasemmisto on poliittisesti masentunut. Itä- ja Keski-Euroopassa äärioikeistolaisuus, rasismi ja fasismi nousevat. Kapitalistit voivat hyvin, vaikka kapitalismi voi huonosti.”

Kun puheeksi tulevat perussuomalaiset, Rosenberg huokaa, syvään.

”Pohjoismaiset populistipuolueet ajavat kansankotia ilman maahanmuuttajia. Päähän pot- ➔

”Missä ne nyt ovat ne naisäveltäjät?”

Tiina Rosenberg miettii.

kitun työväenluokan frustraatio kanavoituu populismina. Heillä on ihmeellinen kuva jostain hämäreperäisestä eliitistä, jota he vastustavat.”

Hetken huomaan katselevani iltapäivän alkavassa hämärässä kylpevää jugendhuoneistoa perussuomalaisin silmin. Miten vanhat vasemmistolaiset ovatkin uutta eliittiä, ja köyhät ovat kääntyneet oikealle?

Ensimmäistä kertaa Rosenbergin ääneen hiipii pieni kireys, minkä huomaa siitä, että sanat alkavat kohota loppua kohti.

Kontulalaislikka ei todellakaan tykkää kuunnella vinoiLUA misTÄÄN elitismisTÄ.

”Juuri nyt minun asiani näyttävät menevän hyvin, mutta huomenna voin sairastua. Ja elleivät etuoikeutetut ota asioista vastuuta, kuka sitten?”

Uudessa kirjassaan Rosenberg sanoo, että taide on rituaali, jossa luodaan symbolista arvoa seremonioilla, eleillä ja perinteillä:

Feministinen näkökulma kieltää taiteen ja sen esteettisen elämyksen universaalien arvon.

Kirjassaan Rosenberg pilkkaa myös taiteilijamihiin liitettyä neromyyttiä, joka on saanut

Saksalaisen säveltäjän **Robert Schumannin** vaimoa on pidetty esimerkkinä lahjakkaasta naisesta, joka uhrasi oman uransa miehelleen ja seitsemälle lapselleen.

Ja?
”... ja sittenhän ovat ne ruotsalaiset säveltäjät, joita olen kuunnellut, ne...”

Rosenberg painuu työhuoneeseensa ja alkaa kolistella läpi cd-hyllyään.

”Missä ne nyt on ne naissäveltäjät... Tässä!”
Rosenberg ilmestyy riemastuneena takaisin. Hänellä on mukanaan Musica Sveciae -levy, johon on koottu kamarimusiikkia **Elfrida Andréelta, Valborg Aulinilta, Amanda Maierilta, Laura Netzeliä ja Alice Tegnériltä.**

Kadonneita naisia Rosenberg lupaa etsiä Suomestakin.

Jos se ei tähän mennessä ole käynyt ilmeiseksi, sanottakoon, että Rosenberg pitää fiksuja naisia kulttuurin tukena ja turvana. Hän siteeraa tutkimusta, jonka mukaan kunnassa annetaan sitä enemmän rahaa kult-

VOISIKO VASTAUS LIITTYÄ MANNERHEIMIIN? ”EI TODELLAKAAN!”

toimia tekosyynä tai oikeutuksena taiteilijan omalähtoiselle tai ylitsevuotavalle käytökselle, kuten päihtöiden väärinkäytölle, mielialavaihteluille tai seksismille”.

”Nerouttahan pidetään jonkinlaisena käsittämättömänä pulppuavana jumalallisena lahjakkuutena”, Rosenberg sanoo ja lataa lauseen jokaisen adjektiivin erikseen täyteen ironiaa.

”Mutta lahjakkuuden mallihan on täysin historiallinen konstruktio. **Beethovenilla** oli Beethoven-tukkansa, ja **Strindbergin** piti tupeerata tukkansa sellaiseen porroön, ettei hän voinut mennä edes uimaan, etteivät ihmiset olisi nähneet, miten pieni pää hänellä oli.”

Rosenbergin mukaan taiteen historiassa vaikeinta on juuri päästä eroon miesneron myytistä.

”Esimerkiksi **Jouko Turkalle** ja **Jörn Donnerille** on annettu hirveästi tilaa. Jos mies provosoi, hän on poikkeusyksilö tai maaginen hullu. Samoin käyttäytyvä nainen on vulgääri ja säälettävä.”

Rosenberg muistuttaa, että Ruotsissa on kaitvettu esiin unohdettuja naistaiteilijoita ja selvitetty taidekentän valtapelejä, esimerkiksi sitä, miksi naisia on niin vähän kapellimestareina.

”Monet tuntuvat ajattelevan, että lahjakkuuden kyllä tunnistaa, mutta varmaan se riippuu vähän siitä, miltä lahjakkuuden ajatellaan näyttävän – ja mihin sen katseensa suuntaa.”

Ketkä muuten ovat mielestäsi kolme merkittävintä naissäveltäjää?

Ensimmäisen kerran iltapäivän aikana Rosenbergin silmissä lyö tyhjää.

”**Clara Schumann** ja...”, Rosenberg iskee pöytänsä naistutkijoiden vakiovastauksen.

tuurille, mitä enemmän naisia siellä istuu asioista päättämässä.

”Miehet ovat kiinnostuneita autoista, moottoriteistä, sodasta ja väkivallasta. Jos he harrastavat kulttuuria, niin yleensä elokuvaa, internetiä ja muuta kaupallista. Ja jos he käyvät teatterissa, joku kulttuuritāti on heidät sinne raahannut.”

Rosenbergin tiedetään kiivastuvan joskus hyvinkin nopeasti. Uskaltaisiko vähän kokeilla?

Mutta eikö juuri klassinen musiikki ole täynnä miesneroja ja eliitin valtapeliiä?

Rosenberg poimii kysymyksen helposti kuin tikkarin lapselta.

Haluaisimmeko elää yhteiskunnassa ilman taidetta... eliittikulttuuri vetää veturina muuta kulttuuria... taiteenalat rikastuttavat toisiaan... taide on keskustelua ihmisenä olemisesta... olisimmeko me onnellisempia ilman **Sibeliusta**?

Rehtoridiskurssi on Rosenbergillä selvästi täysin hallussa.

Heitän lisäsyötiksi toveri Arhinmäen, joka tunnetusti pitää Oasiksesta enemmän kuin oopperasta.

”Se on hänen valintansa, mutta en ymmärrä, että olisi jotenkin vasemmistolaista, ettei kuuntele klassista musiikkia.”

Näin löysistä syötöistä Rosenberg ei vaivaudu edes ärsyntyymään.

Mutta onko klassinen musiikki sitten niin paljon parempaa, että viulun soittoa täytyy tukea, mutta kitaraa saa rämpyttää ihan omilla rahoillaan?

Rosenberg alkaa lupaavasti tähyillä ikkunasta ulos. Mutta ei, kun vastaus tulee, sanoissa ei ole edes ärtyneitä loppuhyppyreitä.

”Tietenkään ihminen ei ole yhtään sen hienompi, kuuntelee hän sitten klassista tai muuta musiikkia. Ei kulttuuriin saa liittyä luokkaperäistä halveksuntaa. Jotkut taiteenalat, kuten klassinen musiikki ja tanssi, vain tarvitsevat hyvin pitkän koulutuksen, muuten ei huipulle pääse.”

”Yliopistoissa korkeakulttuurin ja populaarikulttuurin raja-aidat ovat kaatuneet ajat sitten. Suurin osa kulttuurin käyttäjistä on nykyään moniruokaisia. Omissa piireissäni ei 70-luvulla sopinut kuunnella Abbaa, ja se on kyllä kostautunut – varsinkin *Dancing Queen* on gay-kulttuurissa todella kova sana.”

Olemme puhuneet lähes viisi tuntia. Kysytty on, ja intettykin. Tiina Rosenberg on ollut terävä, hauska ja rento, eikä silmissä ole näkynyt merkkiäkään kiilumisesta.

On aika siirtyä vakaviin asioihin.
Vuoden kulttua jonotat Linnan juhlista rehtorina kättelemään Suomen presidenttiparia. Miltä ajatus tuntuu?

Rosenberg painaa pään syvälle kämmeniinsä ja huokaa.

”Täytyy ajatella näin... siinä on selvä roolikonflikti sen välillä, mikä on yksityis-Tiina ja mikä on taideyliopiston rehtori. Tiinahan oli ilman muuta **Pekka Haaviston** kannattaja, mutta rehtori kättelee presidenttiä. Minun virkani käy Linnan juhliissa, enkä minä, vaikka se virka menee sinne minun kropassani.”

Rosenberg ihmettelee, että häneltä on ehditty kysyä linnanjuhlista ainakin viisi kertaa.

Muistutan, että Suomessa ollaan valtavan kiinnostuneita tanssivista homopareista.

Rosenberg vilkaisee viereiseen huoneeseen, jossa hänen puolisonsa kolisee kotihommissa.

”Jos saamme kutsun, menemme varmaankin parina, vaikka sitä pitää tietysti kysyä Marialta.”

Ja sitten kun olette kätelleet presidentin, toimittaja lähestyy ja kysyy: Mitä itsenäisyys teille merkitsee?

”Niin, tuohan on se valtavan iso kansallinen tarina! Pitäkö siihen sanoa, että on ollut ilo kasvaa vapaassa Suomessa? Onneksi minulla on vuosi aikaa mieltä jotain spontaania.”

Ehkä vastaus voisi edes jotenkin liittyä Mannerheimiin?

”Ei todellakaan, ei todellakaan! Kerran, kun kävimme yhdessä pienessä maalaiskirkossa, poikani huomasi seinällä Mannerheimin kirjeen Suomen äideille. ”Äiti, miksi tuossa kirjeessä on hakaristi?” poika ihmetteli.”

Ja sinä vastasit?

”Hys nyt, puhutaan siitä asiasta sitten kotona Tukholmassa.”